

MĂRTURII NOI DESPRE UN CONCURS UNIVERSITAR LA IAȘI IN ANUL 1894

GH. BUZATU

Viața și opera lui Nicolae Iorga, reprezentant eminent al spiritualității românești din prima jumătate a acestui veac, au format obiectul unor investigații mai vechi ori mai noi. Un fapt care a reținut atenția cercetătorilor e legat de începuturile profesoratului lui universitar. Este vorba de primul concurs — ținut la Iași, în toamna anului 1894 — pentru ocuparea catedrei de *Istorie universală medie, modernă și contemporană* a Facultății de litere de la Universitatea din București. În lucrările care se referă la acest moment din viața marelui istoric¹ — și dintre care se remarcă cea datorată prof. Barbu Theodorescu², excelentul bibliograf al operei lui N. Iorga — se resimte ecoul aprigei dispute universitare din 1894.

Netăgăduît, un deosebit interes prezintă opiniile exprimate de N. Iorga pe marginea concursului la care a candidat și de pe urma căruia, fiind în câștig de cauză, a desfășurat o prodigioasă activitate universitară de peste patru decenii, pînă chiar în ajunul intervenirii groaznicului său sfîrșit. Istoricul însuși a consacrat episodului la care ne referim mai multe pagini într-o binecunoscută lucrare cu caracter autobiografic³. Pînă astăzi a rămas, însă, necunoscută corespondența lui N. Iorga din vremea concursului. În fondul *Corespondența N. Iorga* de la Biblioteca Academiei R. S. România am descoperit mai multe documente conținînd informații noi despre împrejurările în care s-a desfășurat concursul universitar de la Iași. Dintre ele, scrisorile trimise de către N. Iorga la București primei sale soții, Maria Iorga (născută Tassu), prezintă cea mai mare valoare, atît pentru faptul că vin să îmbogățească fondul actelor rămase de la istoric, cît și prin aceea că permit cunoașterea mai îndeaproape a omului N. Iorga. Datînd din perioada de formare a tînărului istoric, scrisorile respective prefigurează multe dintre trăsăturile contradictorii cunoscute ale unei excepționale personalități, oscilînd între acte de mare generozitate și profundă subiectivitate în aprecierea adversarilor, momentani sau

permanenți. Alte documente descoperite la Biblioteca Academiei furnizează elemente interesante pentru surprinderea atmosferei în care s-a desfășurat concursul ori oferă detalii în legătură cu unii dintre adversarii de moment ai tinărului istoric. În anexa prezentei note tipărim toate aceste acte inedite. Menționăm că, în unele cazuri, am omis acele părți care privesc alte aspecte decît cele relative la concursul universitar din anul 1894.

Perspectiva candidaturii lui N. Iorga la ocuparea unei catedre universitare s-a ivit în 1892, cînd catedra de istoria universală de la Universitatea din București a devenit vacantă în urma morții titularului ei P. Cernătescu. La scurt timp, Iorga a primit o scrisoare la Paris din partea socrului său, Vasile Tassu, în care a fost sfătuit să se prezinte la concursul ce avea să se organizeze pentru ocuparea catedrei libere. Tassu a insistat în mai multe rînduri în acest sens. Îndemnuri similare nu a întîrziat să primească Iorga și de la fostul lui profesor la Universitatea din Iași, A. D. Xenopol. În cele din urmă, Iorga a dat curs acestor sfaturi. Printr-o cerere din 7 martie 1894 adresată lui Take Ionescu, ministrul Instrucției Publice din acel moment, el a solicitat scoaterea la concurs a catedrei ocupată anterior de P. Cernătescu. Cererea a fost aprobată și, la 19 august 1894, tinărul istoric s-a înscris primul la concurs. În curînd s-au mai prezentat alți trei candidați: Ion C. Georgian, M. B. Calloianu și G. I. Capitonovici.

G. I. Capitonovici, deși doctor în filozofie, era slab pregătit. M. B. Calloianu nu avea o pregătire specială pentru studiile istorice. Absolvent al cursurilor de limbi clasice, a fost profesor secundar la Craiova și București. În timpul concursului, el l-a defăimat pe Iorga prin notițe nesemnate trimise ziarului „Românul” din București.

Dintre toți adversarii lui N. Iorga⁴, Ion C. Georgian era negreșit cel mai redutabil. Urmase cursuri la *Hautes Études* și funcționa atunci ca profesor secundar la liceul Sf. Sava din București. Prin 1885, Iorga însuși l-a avut dascăl la Botoșani. În 1894, Georgian a tipărit lucrarea *O pagină din viața marelui Ștefan*, în care, combătînd deschis pe Xenopol, a încercat să dovedească că marele voievod ar fi domnit 16 ani și în Muntenia.

Deși mult mai tinăr, N. Iorga le era superior tuturor celor amintiți. După studii strălucite la Universitatea din Iași, el și-a desăvîrșit pregătirea în Apus sub directă influență și îndrumare a unor somități ale istoriografiei europene de la sfîrșitul secolului trecut — Gabriel Monod, Charles Bémont, K. Lamprecht. În 1893 absolvise Școala practică de Înalte Studii din Paris, prezentînd lucrarea de mare întindere și largă concepție *Philippe de Mézières (1327—1405) et la croisade au XIVe siècle*. Peste puțin timp, Iorga și-a trecut doctoratul la Leipzig cu o teză consacrată lui *Thomas III, Marquis de Saluces*

(Paris, 1893). Între 1892—1894 a efectuat paralel intense cercetări în arhivele europene, adunînd un extrem de bogat material privind istoria poporului român. Străduințele istoricului în această direcție au fost mult apreciate de Hasdeu și Xenopol. Acesta din urmă consemna în „Arhiva” din Iași că N. Iorga desfășurase în străinătate o activitate „care face onoare neamului românesc și pentru care țara noastră trebuie să-i fie recunoscătoare”⁵.

Concursul universitar — fixat pentru data de 1 octombrie 1894 — a început într-o atmosferă propice unei aprige dispute. Adversarii lui Iorga nu erau de neglijat. Cum s-a arătat, Georgian, un bun profesor de istorie și posedînd un apreciat talent de expunere, se remarcă printr-o pregătire temeinică. El se bucura de o frumoasă reputație în rîndul opiniei publice ieșene, care a urmărit cu pasiune toate fazele întrecerii. Ceilalți doi concurenți — Calloianu și Capitanovici — aveau să se retragă înainte de ultima probă. Un alt fapt, care explică interesul stîrnit de concurs, l-a constituit componența comisiei examinatoare. Ea cuprindea numai personalități de prestigiu: Al. Odobescu — președinte, A. D. Xenopol, Petre Rășcanu, Aron Densușianu, C. Leonardescu, I. Caragiani și A. Vizanti — membri.

În atari împrejurări se înțelege că sarcina lui Iorga nu a fost deloc lesnicioasă. Pe lângă faptul că se prezenta în fața unei comisii din cele mai exigente, el a întâmpinat serioase greutăți între care cele materiale nu se aflau nicidecum pe ultimul plan. Pe deasupra, el a trebuit să se învingă, în primul rînd, pe sine însuși. El era ținta unor atacuri în presă ori avea de îndurat aroganța celorlalți candidați. Despre toate acestea Iorga a informat pe soția sa printr-o carte poștală din 1 octombrie 1894 (I). Concursul a început cu întîrziere, la 4 octombrie 1894. Primele patru zile au fost ocupate cu probele scrise, la care Iorga s-a dovedit net superior. Subiectele tratate nu i-au fost totuși agreabile, iar comportarea lui Georgian l-a iritat profund pe tînărul istoric (II).

Din corespondența lui Iorga se poate desprinde că el a bănuît sprijinul sincer ce i-a fost acordat de Odobescu, Xenopol și Rășcanu (III). Totodată, tînărul istoric nu-și poate stăpîni minia atunci cînd vorbește despre adversarii săi care, ce-i drept, au recurs adesea la procedee reprobabile numai pentru a-l discredita. Între 8—11 octombrie 1894 s-au ținut probele orale. Georgian l-a insultat și cu acel prilej (IV).

Comisia examinatoare s-a întrunit a doua zi după terminarea probelor orale. Procesul-verbal încheiat la 12 octombrie 1894 constata că ultimii doi candidați rămași în concurs — Iorga și Georgian — posedau „unele calități de mari merite”, cum și „unele defecte și lipsuri”, fapt pentru care comisia a hotărît să nu recomande pe niciunul dintre ei pentru ocuparea catedrei. Iorga avea toate motivele să nu fie optimist, după cum rezultă din rîndurile transmise soției (V). Cu toate acestea, N. Iorga avea să obțină în 1894 catedra. Acest lucru s-a dato-

rat intervenției lui Al. Odobescu, care, la sugestia comisiei examinatoare de la Iași, a propus într-un raport înaintat Ministerului Instrucțiunii ca să se aleagă unul din cei doi concurenți pentru a suplini pentru un an de zile catedra vacantă. În acest răstimp, scria Odobescu, persoana aleasă va „putea dobîndi prin practică calitățile necesare unui perfect profesor universitar”⁴. Bazîndu-se pe această încheiere a președintelui juriului examinator, Ministerul Instrucțiunii l-a desemnat, la 17 octombrie 1894, ca profesor suplinitor pe Iorga⁵, care obținuse la concurs o medie generală mai mare cu cinci zecimi decît Ion C. Georgian. În anul următor a avut loc la Iași un nou concurs pentru ocuparea aceleleași catedre. De acea dată succesul lui N. Iorga a fost deplin, el fiind recomandat profesor provizor de istorie universală la Universitatea din București. Nu peste mult timp a fost confirmat profesor titular al catedrei respective. Astfel s-a încheiat un concurs universitar, menit să devină „celebru”, datorită participării lui Nicolae Iorga.

Despre atmosfera care a domnit la Iași în urma concursului date interesante aflăm dintr-o scrisoare trimisă de I. Fintinaru fostului lui coleg, N. Iorga (VI). În sfîrșit, subliniem că ni s-a părut extrem de semnificativă o scrisoare de-a lui Ion C. Georgian trimisă lui Iorga în anul 1917 (VII). Fostul profesor și adversar al marelui istoric, căzut atunci pradă unui mistuitor zbucium sufletesc, a crezut că era momentul prielnic să solicite iertare lui N. Iorga pentru toate „necazurile” ce-i pricinuiser anterior. Sintem convinși că este vorba despre faptele petrecute în vremea concursului de la 1894. Așa cum rezultă dintr-o altă scrisoare — pe care nu o tipărim — N. Iorga a răspuns fostului său dascăl la precedentă⁸. Pradă acelorași neliniști și cuprins de manie religioasă, Georgian a revenit asupra „grozavelor raporturi dintre noi de altă dată”. De asemenea i-a cerut lui Iorga să obțină de la Xenopol „să mă ierte de toate greșelile ce i-am făcut”⁹. O altă scrisoare, din 8 aprilie 1918, ni-l înfățișează pe Georgian copleșit iremediabil de mania religioasă¹⁰. Drept care ne apare explicabilă pretenția transmisă de el fostului său elev ca să-și „arunce în foc” întreaga lui operă pentru „singurul scop: mîntuirea sufletului D-tale de chinurile focului veșnic” (I ?)¹¹. Nu am găsit util să reproducem această scrisoare în anexă.

ANEXĂ

— 1 —

1 oct. 1894

[...] Ți-am primit actele la timp, dar nu mi-au folosit. Cei doi delegați din București n-au venit și nu vor veni poate pînă la 10: ieu am tocmai 22 de lei. Pe urmă rămîne cheltuiala pe timpul concursului (2 odaia, 4, mîncarea). Candidații: Caloianu, Georgian și dobitocul de care se vorbea că nu vine¹². Foarte aroganți

toți: Georgian] intră în cancelarie ca la iel acasă și a declarat în fața dascălilor că „pe iel nu-l supără concurență”. Mi-a amintit tot de fața lor, c-am fost exclus din liceu. Dobitozul nr. 3 m-a mințit, tot de fața dascălilor, de câte ori s-a vorbit de Berlin. Doar e doftor acolo! Ieu sînt foarte necăjit [...]

(Biblioteca Academiei, Corespondența N. Iorga,
vol. V, nr. 99).

— II —

5 oct. 1894

[...] Concursul a început, dar Odob[escu] a revenit la București (de-ar veni înapoi!). Am dat 2 teze, cam pipărate ca subiect. Mă supără mai mult decât toate impertinența, în afară de orice închipuire, a onorabilului Georgian. Trebuie să-ți vezi ca să vezi ce înseamnă un om obraznic și fanfaron [...]

(Biblioteca Academiei, Corespondența N. Iorga,
vol. V, nr. 101).

— III —

7 oct. 1894

[...] Am dat azi ultima teză și, în astă seară, la opt, încep oralele, adică trag oralul pe mine. Od[obescu] ie foarte regulat și foarte gentil; tot așa și restul juriului. Chiar și Dens[ușianu] cu care am vorbit de la întâia întîlnire. În schimb concurenții continuă a se purta cum ți-am scris: Geor[gian] ie de o indolență fabuloasă: azi ne-a invitat să protestăm înaintea contra rezultatului concursului.

Xen[opol] ie cît se poate de treabă: a dus la societate documentele mele și le-a lăudat peste măsură. La Rășcanu am prînzit, cînd nu era încă în juriu [...]

(Biblioteca Academiei, Corespondența N. Iorga,
vol. V, nr. 104).

— IV —

[Nedatată]

[...] Mă duc să trag azi al 2-lea oral. Întălu a mers bine. Cap[itonovici] a vorbit cu totul insuficient; Ge[orgian] a insultat comisiunea și pe mine, în oralul lui, a făcut profesie de credință, a spus anecdote: n-a dezvoltat nimic, a supărat juriul, dar a fost aplaudat cu căldură de public (da). Ambii au cerut deja casarea.

N-am vreme să scriu mai mult, căci plec la Od[obescu] p[entru] tragerea oralului [...]

(Biblioteca Academiei, Corespondența N. Iorga,
vol. V, nr. 105).

— V —

[Nedatată]

[...] Nu-ți scriu nimic de concurs, fiindcă^W nefiind nimic sigur, te-aș încurca și poate supăra și pe tine [...]

(Biblioteca Academiei, Corespondența N. Iorga,
vol. V, nr. 106).

— VI —

Iași, 18 oct. 1894.

Dragă Iorga,

Îți scriu încă sub impresia holărtiei juriului tău examinator. Tu cel puțin n-auzi, pe cînd urechile mele nu-s sculite o zi măcar de a asculta păcătoasele, lip-

silele de temei și murdărele apredieri ale altor scapeți intelectuali ce caută a lărgi mereu cercul admiratorilor de emfază și de talente problematice. Nu știu cum nu mă pot stăpîni ori de cîte ori i-aud deși ar trebui desprețuiți cînd oameni cu o pricepere și dreptate netăgăduită își dau totdeauna apărarea. Părerea serioasă emisă într-un mic grup la clubul liberal de un fost ministru al Instrucției revoltat de rezultatul alt de neașteptat și scandalos, datorit unei părți din juriu, o poți considera ca răsburarea cea mai puternică împotriva neadevărurilor debitate de nevolnici. Îți voi povesti amănunțit spusele lui precum și ale altor oameni remarcabili în ziua cînd voi veni la București, zi pe care-ți voi arăta-o în curînd.

Sărutări

Fântănaru.

(Biblioteca Academiei, Corespondența N. Iorga,
vol. V, nr. 121—122).

— VII —

Domnului profesor N. Iorga — Iași

Vorniceni (distr. Dorohoi)
20 sept. 1917

Domnule Iorga,

Privind iscălitura ce termină această scrisoare, ai putea zice: „Scrisoarea unui nebun” și a o arunca.

Dacă însă vei avea îngăduința a celi cîte-va rînduri te vei încredința că eu, scriitorul, care sînt în ghiarele morții și în gura iadului, vin umilitor a-ți cere iertare pentru toate neajunsurile, nedreptățile și necazurile ce ți-am pricinuit. Ți fac această rugăminte cu nădejdea că te vei gîndi la cuvintele Mîntuitorului care a zis: „De veți ierta greșelile oamenilor, și tatăl nostru cel ceresc va ierta greșelile voastre”, și că-mi vei dărui iertarea D-tale din totă inima [...]

Nu aș fi îndrăsnit, iubitul meu frate în Hristos, a-ți adresa acest îndemn, dacă nu mi fi fost cît de puțin elevul meu, și dacă nu aș fi avut a-ți cere iertare pentru păcatele mele față de D-ta [...] Eu sînt într-o stare că abia pot ținea condeiul în mînă. Altfel m-aș tîrî pînă la Iași și aș vorbi din viu grai cu nădejdea că te slujesc, și că m-ai putea asculta. Așa cum sînt, însă, trebuie să mă mărginesc la această scrisoare.

Și ôre cum ai refusa, iubite elev și frate întru Hristos, dacă te-aș conjura în genunchi să vii D-ta la mine? Ai jertfi două zile, iar nepotul meu te ar călăuzi [...]

Termin rugînd pe bunul Dumnezeu să vă dea mila și ajutorul seu D-tale și familiei D-tale; iar pe D-tale te rog să primești sincerele mele doriri de bine.

Ion C. Georgian

fost profesor de Istorie.

(Biblioteca Academiei, Corespondența N. Iorga,
vol. 273, f. 313—314).

NOTE

¹ Vezi A. D. Xenopol, *Istoria Ideilor mele*, în I. E. Torouțiu, *Studii și documente literare*, IV, București, 1933, p. 399—400; Ion Petrovici, *De-a lungul unei vieți*, București, Editura pentru Literatură, 1966, pp. 395—402; C. Cernă-

ianu, N. Iorga. *Idolul neamului românesc*, București, 1932, p. 105; Barbu Theodorescu, *Nicolae Iorga*, București, Editura Tineretului, 1968, pp. 118—121.

² Cf. Barbu Theodorescu, *Un concurs universitar celebru (Nicolae Iorga)*, București, Casa Școalelor, 1944, 148 p. + Anexe.

³ Cf. N. Iorga, *Orizonturile mele. O viață de om așa cum a fost*, I, București, 1934, pp. 260—262.

⁴ Informațiile care-i privesc au fost extrase din Barbu Theodorescu, *Un concurs universitar celebru (Nicolae Iorga)*, pp. V—XV.

⁵ Cf. „Arhiva”, an. IV, nr. 7—8/1893, p. 453.

⁶ Barbu Theodorescu, *op. cit.*, p. 133 (Anexe).

⁷ *Ibidem*.

⁸ Vezi Biblioteca Academiei, *Correspondența N. Iorga*, vol. 273, f. 508—509 (Ion C. Georgian către N. Iorga. Vorniceni, 7.III.1918).

⁹ *Ibidem*.

¹⁰ *Ibidem*, f. 569—571 (Ion C. Georgian către N. Iorga. Vorniceni, 8.IV.1918).

¹¹ *Ibidem*.

¹² Este vorba de G. I. Capitonovici.